

УДК 37.015.3:159.946.4-053.5

DOI: 10.24144/2524-0609.2025.57.101-105

Лазаренко Наталія Іванівна

докторка педагогічних наук, професорка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

м.Вінниця, Україна

nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-3556-8849>

Олійник Наталія Анатоліївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка

завідувачка кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

м.Вінниця, Україна

natalia.oliinuk0480@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-9340-4378>

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті висвітлено актуальність формування комунікативної компетентності молодших школярів у контексті реалізації компетентнісного підходу Нової української школи. Метою статті є здійснення науково-теоретичного аналізу та практичне обґрунтування доцільності використання арт-терапевтичних вправ як інноваційного засобу розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. Методи дослідження охоплюють аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел і практичного досвіду. Аргументовано, що арт-терапевтичні вправи – зокрема фото- та відеопроєкти, графіті, колажування, 3D-інсталяції, флешмоби й перформанси – виступають ефективним інструментом розвитку навичок мовленнєвої взаємодії, умінь командної роботи, здатності до публічного представлення результатів і конструктивного обговорення. Розкрито трьохетапну модель упровадження арт-терапевтичних методик (цілепокладання, творча діяльність, рефлексія), що сприяє поступовому формуванню комунікативної компетентності, підвищенню рівня соціалізації та емоційного благополуччя молодших школярів. Підкреслено практичну цінність арт-вправ для гармонізації освітнього процесу, розвитку творчого потенціалу дітей та формування здатності до ефективного діалогу.

Ключові слова: комунікативна компетентність, арт-терапія, арт-вправи, молодші школярі.

Вступ. Сучасні трансформації суспільних і соціокультурних умов зумовили необхідність переорієнтації системи загальної середньої освіти на формування в учнів життєвих компетентностей. Вони покликані забезпечити здатність учнів успішно навчатися, орієнтуватися в соціальному середовищі, інформаційному просторі та на ринку праці, виконувати суспільно значущі завдання й адекватно реагувати на виклики часу. У зв'язку з цим одним із ключових завдань сучасної української школи є реалізація компетентнісного підходу, спрямованого на розвиток ключових та предметних компетентностей.

Необхідність упровадження такого підходу закріплена в Концепції Нової української школи, де наголошується, що знання та вміння, інтегровані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, які є підґрунтям успішної самореалізації в навчанні, професійній діяльності та житті загалом [7, с.765].

Особливе значення в сучасних умовах набуває мовна освіта, пріоритетом якої є розвиток комунікативних умінь молодших школярів. Йдеться про здатність ефективно взаємодіяти в спілкуванні, слухати та розуміти співрозмовника, співпрацювати, чітко й аргументовано висловлювати власну позицію, переконувати інших та виявляти толерантність до різних поглядів. У цьому контексті простежується поступовий відхід від традиційного навчання мови, що зводився до засвоєння теоретичних знань і правил правопису, на користь практично орієнтованої освітньої діяльності.

У рамках зазначених змін особливої актуальності набуває застосування нетрадиційних методів у роботі з дітьми молодшого шкільного віку. Кожен

етап суспільного розвитку супроводжується новими викликами, тому важливим завданням стає формування в молодших школярів умінь чітко й доступно висловлювати власні думки, налагоджувати ефективну взаємодію зі співрозмовниками, брати участь у дискусіях. Розвиток таких навичок безпосередньо пов'язаний із формуванням комунікативної компетентності, яка може успішно розвиватися в різних видах діяльності, зокрема в процесі використання арт-терапевтичних методів і вправ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що у психолого-педагогічній науці накопичено значний теоретичний і практичний досвід дослідження проблем формування комунікативних навичок. Зокрема, Ю.Кінаш [2] у праці «Формування комунікативних умінь та навичок у молодшому шкільному віці» розглядає компетентнісний підхід до розвитку мовлення учнів початкових класів, визначає етапи формування комунікативної компетентності та окреслює методи, що сприяють удосконаленню умінь спілкування.

У сучасних наукових пошуках значну увагу приділено дослідженню арт-терапії, яка розглядається як ефективний засіб розвитку особистості та гармонізації освітнього процесу.

Зміст арт-терапевтичних технологій, історичні передумови їх становлення та особливості застосування в сучасних умовах детально розглядаються у праці Н.Столярчук [9]. Дослідниця акцентує увагу на значенні творчої діяльності, процесах гармонізації та загального оздоровлення особистості. Вони інтерпретують арт-терапію як альтернативну практику, системою емпіричних методів та інноваційну технологію психокорекційного і розвивального впливу.

Ефективність та багатфункціональність застосування арт-терапевтичних методів у освітньому процесі підтверджується результатами численних наукових досліджень. Науковці А.Ковінько [3], О.Лазаревська [6] наголошують про особливу значущість використання арт-терапії у роботі з дітьми, зазначаючи, що саме арт-терапевтичні засоби сприяють формуванню особистості молодшого школяра, його світогляду, життєвих стратегій та поведінкових сценаріїв. На думку дослідниць, арт-терапія навчає дитину усвідомлювати власний потенціал і виступати творцем власного життя.

Попри вагомий науковий здобуток, проблема системного впровадження методів арт-терапії з метою формування комунікативної компетентності залишається актуальною. Вона потребує подальшого обґрунтування як на теоретичному рівні, так і на рівні практичного застосування в освітньому процесі.

Мета статті – здійснити науково-теоретичний аналіз і практичне обґрунтування можливостей арт-терапевтичних вправ як інноваційного засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів в освітньому процесі. **Методи дослідження:** аналіз наукових джерел, систематизація (для уточнення та визначення ключових понять дослідження), узагальнення (з метою формування авторських висновків).

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом у психолого-педагогічних дослідженнях дедалі частіше акцентується увага на використанні інноваційних, нетрадиційних терапевтичних методів у роботі з дітьми. Одним із найбільш ефективних та перспективних напрямів у цьому контексті є арт-терапія, яка довела свою результативність у психології, педагогії, а також в інклюзивній і корекційній освіті.

Як окремий напрям психотерапевтичної роботи арт-терапія сформувалася в 30-х роках ХХ століття. Термін «art therapy» уперше застосував А. Хілл [1, с.7] у 1938 році, описуючи власний досвід використання творчої діяльності в роботі з пацієнтами, хворими на туберкульоз. Важливо наголосити, що сутність арт-терапії полягає не у створенні художнього продукту, а у самому процесі творчої діяльності, який сприяє емоційній стабілізації, зниженню тривожності та подоланню внутрішніх конфліктів. Регулярне використання арт-терапевтичних методів забезпечує позитивну динаміку в розвитку особистості дитини та формуванні її соціально-комунікативної компетентності.

Попри те, що арт-терапія не є прямим засобом корекції мовленнєвих порушень (наприклад, заїкання), її застосування значно зменшує психоемоційне напруження та стресові чинники, які часто провокують або посилюють мовленнєві труднощі. Таким чином, арт-терапія може розглядатися як потужний допоміжний ресурс для розвитку комунікативних умінь і соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку.

Вправи з арт-терапії виступають дієвим інструментом для пізнання та осмислення почуттів, ідей і подій, сприяють розвитку міжособистісних взаємин, формуванню впевненості у власних силах, зміцненню самооцінки та створенню позитивного образу «Я». Художня творчість дитини відображає первісний синкретизм людської психіки, що пояснює високу художню й психологічну цінність дитячих малюнків. Вони вирізняються безпосередністю та оригінальністю світосприйняття. Засобами малювання дитина отримує можливість вираження внутрішніх емоцій, переживань і фантазій.

У наукових дослідженнях дитячої образотворчої діяльності наголошується, що кожен віковий етап характеризується специфічними особливостями художніх робіт, які відображають нові відкриття дитини в пізнанні навколишнього світу [1, с.11]. Саме ця динаміка надає дитячому малюнку особливої цінності як засобу дослідження психоемоційного розвитку та формування комунікативних навичок.

Розвиток умінь спілкування в арт-терапевтичній практиці реалізується поетапно і пов'язаний із застосуванням різних методичних прийомів. На початковому етапі важливо пояснити дітям, що в процесі арт-терапії відсутні «правильні» чи «неправильні» рішення, що створює відчуття психологічної безпеки та дозволяє усвідомити образотворчу діяльність як спосіб вільного вираження власного досвіду, думок і почуттів без страху критики чи оцінювання.

Подальший розвиток комунікативної компетентності може відбуватися під час обговорення результатів творчої діяльності дитини у взаємодії з педагогом, психологом або батьками. Умовно цей процес можна поділити на три етапи, що відображають поступове розширення комунікативного досвіду та формування навичок соціальної взаємодії.

Перший етап пов'язаний із цілепокладанням та ознайомленням дитини з метою і завданнями майбутньої діяльності. На цьому етапі важливо обговорити зі школярем як організаційні аспекти роботи, так і питання, пов'язані з реалізацією його творчого задуму. Формуючи та висловлюючи власні бажання й цілі, що стосуються арт-терапевтичної діяльності, дитина набуває вміння вербалізувати власні наміри та задуми, водночас опановуючи навички комунікації як з дорослим-наставником, так і з однолітками, залученими до спільної творчої роботи.

Другий етап передбачає безпосереднє здійснення творчої діяльності. У цей період дитина зосереджена на реалізації власного задуму та втіленні творчого потенціалу. Водночас можуть виникати певні труднощі, які спонукають до звернення по допомогу до дорослого. Деякі діти відчують потребу в постійному обговоренні процесу, демонстрації проміжних результатів та отриманні схвалення. Це вимагає від дорослого врахування індивідуальних особливостей і потреб кожного школяра. Важливо не нав'язувати обговорення або коментування діяльності, адже комунікація має базуватися на внутрішній готовності дитини. Саме в такому випадку можна досягти ефективного формування комунікативної компетентності.

Третій етап пов'язаний із рефлексією та обговоренням результатів творчої діяльності. Дитині надається можливість самостійно описати власну роботу, розповісти про емоції й переживання, які супроводжували процес її створення. Це сприяє розвитку не лише навичок усного мовлення й міжособистісного спілкування, а й здатності до емоційної саморегуляції та саморефлексії. Важливо дотримуватися принципу недирективності: педагог або психолог не мають права інтерпретувати творчий продукт дитини замість неї чи примушувати її до надмірного саморозкриття. Право тлумачення власної роботи належить виключно автору, і воно реалізується лише за його бажанням [5, с.46-47].

Таким чином, трьохетапна структура арт-терапевтичної діяльності забезпечує послідовний розвиток комунікативної компетентності дитини. Перший етап сприяє формуванню вміння чітко формулювати власні наміри та цілі у взаємодії з дорослими й однолітками. Другий етап розкриває потенціал творчої діяльності як простору для комунікації, у якому дитина вчиться долати труднощі, шукати під-

тримку та будувати діалог. Третій етап спрямований на розвиток здатності до рефлексії, усвідомлення власних емоцій і почуттів, що відображається у вербалізації досвіду та вмінні його обговорювати.

Послідовне проходження зазначених етапів створює сприятливі умови для гармонійного поєднання творчої самореалізації з розвитком комунікативних навичок, що є важливим чинником соціалізації та психологічного благополуччя дитини.

На думку Н.Калька та З.Ковальчук, під час обговорення результатів творчої діяльності учасників арт-терапевтичних занять педагог може застосовувати різноманітні прийоми. Створення свідомих або несвідомих образів дає змогу особистості віднайти власну цілісність, неповторність та індивідуальність. Це, у свою чергу, сприяє досягненню низки важливих завдань, серед яких: вираження емоцій і почуттів, пов'язаних із переживанням особистісних проблем; глибше пізнання та розуміння власного «Я»; активний пошук нових форм взаємодії зі світом; утвердження своєї унікальності та значущості; підвищення рівня адаптивності до змінних умов соціального середовища; розвиток толерантності свідомості [1, с.15].

Арт-терапевтичні вправи, як зазначають науковці, можуть істотно відрізнитися за ступенем структурованості – від чітко організованих до максимально вільних форм. Вибір конкретної моделі роботи визначається не лише поставленими завданнями, а й рівнем готовності та індивідуальними особливостями дітей, їхнім ставленням до участі в терапевтичному процесі. Погоджуємося з позицією дослідниць Р.Безпальчої, М.Григорієвої та Я.Немаї, які виокремлюють кілька груп арт-терапевтичних вправ: сучасного театру; художньо-прикладні; фото- та відео; івент-вправи [4, с.17].

Як слушно підкреслюють зазначені авторки, перша з названих груп – вправи сучасного театру – попри певну складність має високий рівень популярності серед педагогів і часто застосовується в роботі з дітьми. У методичному посібнику «Крок до толерантності: використання арт-технологій у захисті прав дітей-біженців» до цієї групи віднесено чотири види театральних постановок: публіцистичну, пластико-хореографічну, гумористичну та драматичну [4, с.16]. На нашу думку, для формування комунікативної компетентності учнів початкової школи найбільш доцільними є перші три різновиди.

Публіцистичну вправу-виставу доречно використовувати для мовленнєвої роботи з дітьми. Цей формат дозволяє поєднувати різні жанри художньої літератури, характеризується ретельним доббором яскравих сюжетів та образів. Пластико-хореографічна вправа базується на символічній мові рухів, міміки та жестів, через які передаються почуття та переживання. Вона передбачає активне використання інноваційних сценічних рішень, виразного музичного супроводу, костюмів та оригінальних мізансцен. Гумористична вправа-вистава відзначається легкістю, динамікою, позитивним емоційним зарядом і тому є особливо близькою дитячій аудиторії. Завдяки комічному зображенню життєвих ситуацій цей жанр дозволяє ненав'язливо викривати певні вади та недоліки, водночас пропонуючи позитивні моделі поведінки.

Таким чином, арт-педагогічні вправи сучасного театру забезпечують багатий простір для розвитку креативності та емоційного досвіду молодших школярів, сприяють формуванню соціальних навичок і можуть слугувати дієвим інструментом для розвитку комунікації.

Сьогодні значної популярності в практиці педагогів набуває використання різних видів сучасного мистецтва, зокрема графіті, колажування та 3D-інсталяції, які викликають підвищений інтерес у здобувачів початкової освіти та сприяють їхній комунікативній активності [8, с.6]. Одним із найбільш привабливих для дітей вважається графіті. У масовій свідомості цей термін зазвичай асоціюється з розписом будівель, парканів чи інших зовнішніх поверхонь у специфічній стилістиці. Саме популярність графіті серед молодшого покоління створює сприятливі умови для організації різноманітної колективної діяльності: створення плакатів і декорацій у стилі стріт-арту, розроблення навчальних проєктів, проведення конкурсів тематичних малюнків на асфальті. Такі завдання стимулюють мовленнєву взаємодію дітей під час обговорення ідей, розподілу ролей та представлення результатів.

Не менш ефективною у формуванні навичок міжособистісного спілкування є вправа колажування, що передбачає приєднання до обраної основи різноманітних зображень, світлин чи предметів різної фактури. Ця діяльність не вимагає спеціальної художньої підготовки, тому доступна кожному учневі. У процесі спільного добору матеріалів, обговорення композиції та пояснення власного задуму молодші школярі вчаться аргументувати думки, домовлятися й висловлювати емоції в конструктивній формі.

Цікавим сучасним різновидом арт-вправ є 3D-інсталяція, яка передбачає створення просторових композицій із тривимірних об'єктів [5, с.84]. Такі роботи зазвичай виконуються в приміщенні й можуть бути як індивідуальними, так і колективними. Участь у групових інсталяційних проєктах стимулює дітей до активного обміну ідеями, спільного планування й презентації результатів, що сприяє розвитку комунікативної компетентності та вмінню працювати в команді.

Не менш вагомими для створення умов творчого самовираження молодших школярів є арт-вправи фото- та відеоспрямування, ефективність яких зумовлена стрімким розвитком сучасних медіатехнологій. Швидкість і доступність засобів фото- та відеофіксації дають змогу дітям без значних часових витрат отримувати якісні зображення й відеоматеріали, що розширює можливості їхнього комунікативного та творчого розвитку [5, с.88].

Зокрема, важливим інструментом формування комунікативної компетентності може стати участь учнів у конкурсі фотооповідань. За його умовами діти не лише створюють тематичну збірку власних світлин, а й супроводжують її короткими текстовими оповідями. Така діяльність поєднує візуальне мистецтво й словесну творчість, стимулюючи школярів до обговорення ідей, добору влучних висловів і презентації власного погляду на події. Узаємне рецензування та колективне оцінювання робіт формують навички аргументованого висловлювання й активного слухання.

З метою розвитку медіаграмотності та подальшого удосконалення навичок міжособистісної взаємодії педагоги позашкільних закладів можуть залучати дітей до створення коротких відеопроєктів різної тематичної спрямованості – від рекламних і презентаційних відео (наприклад, відеOVERСІЙ фотооповідань) до покрокових інструкцій («як спекти печиво», «як виготовити піратський капелюх» тощо) [7, с.766]. Під час спільного планування сценарію, розподілу ролей, зйомок та монтажу діти вчаться домовлятися, висловлювати власні пропозиції та презентувати результат колективної праці, що безпосередньо розви-

ває їхню комунікативну компетентність.

Не менш перспективною у формуванні соціальної й комунікативної активності є група арт-вправ Івент-спрямування. Сам термін event («подія») передбачає організацію колективних заходів, спрямованих на досягнення спільної мети. Серед найпопулярніших форм сьогодні вирізняють флешмоби та перформанси [3, с.179]. Флешмоб – це заздалегідь спланована масова акція, у якій беруть участь велика кількість учасників. Для молодших школярів така діяльність стає не лише засобом творчого самовираження, а й тренуванням навичок публічної взаємодії. Підготовка та реалізація флешмобу вимагає від дітей умінь обговорювати сценарій, координувати дії, розподіляти обов'язки та ефективно передавати зміст події глядачам, зокрема тим, хто випадково стає її свідком.

Перформанс являє собою динамічну форму мистецького дійства, у якому художній образ створюється не статично, а в процесі рухливого сценічного втілення. Як зазначають Р.Безпальча, М.Григорієва та Я. Немає, перформанс складно назвати традиційною виставою, адже це результат співпраці режисера (педагога) та виконавців (учнів) [4, с.18]. Підготовка такого заходу передбачає постійний діалог між учасниками, колективне вироблення ідей, обговорення художніх засобів та публічну презентацію створених образів. Усе це безпосередньо сприяє формуванню в молодших школярів комунікативної компетентності: умінь аргументувати власну позицію, узгоджувати її

з іншими та презентувати спільний продукт аудиторії.

На думку науковців, фото-, відео- та івент-вправи не лише урізноманітнюють творчий досвід дітей, а й виступають потужним чинником розвитку їхньої комунікативної компетентності. Завдяки поєднанню медіа-, візуального та перформативного мистецтва вони забезпечують активну мовленнєву взаємодію, колективне прийняття рішень та публічне представлення результатів, що є ключовими складовими соціально успішної особистості.

Висновки. Отже, впровадження сучасних арт-вправ в освітньому процесі з дітьми молодшого шкільного віку істотно розширює можливості педагогічної взаємодії та підвищує ефективність роботи з дітьми. Використання арт-терапевтичних вправ (фото- та відеопроєктів, графіті, колажування, 3D-інсталяцій, флешмобів і перформансів) сприяє не лише розвитку творчого потенціалу та самовираження, а й цілеспрямованому формуванню комунікативної компетентності. Участь у спільному плануванні, обговоренні ідей, презентуванні результатів та взаємному оцінюванню створює умови для вдосконалення в дітей умінь домовлятися, аргументувати власну позицію та взаємодіяти в команді. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні можливостей арт-терапії в інклюзивному середовищі, зокрема її впливу на комунікацію дітей з особливими освітніми потребами та на формування толерантності серед однолітків.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувалися при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навчальний методичний посібник. Ч.1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
2. Кінаш Ю. Формування комунікативних умінь та навичок у молодшому шкільному віці. Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 2011. Вип.1(59). С.95–99.
3. Ковінько А. В. Обґрунтування технології підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії. Педагогіка та психологія. 2016. Вип.54. С.179–186.
4. Крок до толерантності: використання арттехнологій у захисті прав дітейбіженців: навч. метод. посіб. / Р.Безпальча, М.Григорієва, Я.Немає [та ін.]. Київ: Школа Рівних Можливостей, 2010. 24 с.
5. Мірошниченко О. А. Арт-технології : навчально-методичний посібник. Житомир : ТОВ «Видавничий дім Бук-Друк», 2024. 180 с.
6. Лазаревська О. Психологічні фактори впливу арт-терапії на процес розвитку дітей. Вісник ХНПУ імені Григорія Сковороди. Серія: Психологія. 2021. Вип.63. С.133–145.
7. Олійник Н., Імбер В., Комарівська Н. Арт-терапія як засіб корекції агресивної поведінки у молодших школярів. Перспективи та інновації науки, 2024. №2(36). С.765–773.
8. Пріма Р. Артпедагогіка як наукове поняття: аспекти сутнісної характеристики. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип.1. С.6–10.
9. Столярчук Н. Становлення та розвиток арт-терапії в історико-культурному контексті. Fine Art and Culture Studies, 2023. №3. С.204–212.

References

1. Kalka, N., & Kovalchuk, Z. (2020). *Praktykum z art-terapii. Ch.1.* [Practical workshop on art therapy: teaching manual. Part 1]. Lviv: LvDUVS. [in Ukrainian]
2. Kinash, Yu. (2011). Formuvannia komunikatyvnykh umin ta navychok u molodshomu shkilnomu vitsi. [Developing communication skills and abilities in primary school age children.]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedagogichni nauky» – Collection of scientific works 'Pedagogical Sciences', 1* (59), 95-99. [in Ukrainian]
3. Kovinko, A.V. (2010). Obgruntuvannia tekhnolohii pidhotovky maibutnikh uchyteliv do rozvytku tvorchoho potentsialu molodshykh shkoliariv zasobamy art-terapii [Justification of the technology for training future teachers to develop the creative potential of primary school pupils through art therapy]. *Pedahohika ta psykholohiia*, 54, 179-186. [in Ukrainian]
4. Bezpalcha, R., Hryhoriva, M., & Niemaia, Ya. (2010). *Krok do tolerantnosti: vykorystannia arttekhnolohii u zakhysti prav ditei-bizhentsiv* [A step towards tolerance: using art technologies to protect the rights of refugee children]. Kyiv: Shkola Rivnykh Mozhlyvostei. [in Ukrainian].
5. Miroshnychenko, O.A. (2024). *Art-tekhnolohii* [Art technologies]. Zhytomyr: TOV «Vydavnychi dim Buk-Druk». [in Ukrainian].
6. Lazarevska, O. (2021). Psykholohichni faktory vplyvu art-terapii na protses rozvytku ditei [Psychological factors of influence of art therapy on the process of children's development]. *Visnyk KhNPU imeni Hryhoriia Skovorody «Psykhologhiia»*, 63, 133–145. [in Ukrainian].
7. Oliinyk, N., Imber, V., & Komarivska, N. (2024). Art-terapiia yak zasib korektsii ahresyvnoi povedinky u molodshykh

- shkoliariv. [Art therapy as a means of correcting aggressive behaviour in younger schoolchildren]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations in science*, 2 2(36), 765–773. [in Ukrainian]
8. Prima, R. (2016). Artpedahohika yak naukove poniattia: aspekty sutnisnoi kharakterystyky [Art pedagogy as a scientific concept: aspects of essential characteristics]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences*, 1, 6–10. [in Ukrainian]
9. Stoliarchuk, N. (2023). Stanovlennia ta rozvytok art-terapii v istoryko-kulturnomu konteksti [The emergence and development of art therapy in a historical and cultural context.]. *Fine Art and Culture Studies – Fine Art and Culture Studie*, 3, 204–212. [in Ukrainian].

Статус статті: Отримано: 12.09.2025 Прийнято: 18.10.2025 Опубліковано: 30.10.2025

Lazarenko Nataliia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Oliinyk Nataliia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Department of Primary Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

ART THERAPY AS A MEANS OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Abstract. The article highlights the theoretical and practical aspects of using art therapy exercises as an effective means of developing communication skills in primary school pupils in the context of modern education. The aim of the study is to conduct a scientific and theoretical analysis and practical justification of the feasibility of using art therapy as an innovative tool for developing the communication skills of primary school pupils. The research methods include analysis, synthesis and generalisation of scientific sources and practical pedagogical experience. The article reveals a step-by-step mechanism for the formation of communicative skills through art therapy: from setting goals and verbalising one's intentions to creative activity and reflection on the results. Particular attention is paid to the characteristics of various groups of art therapy exercises: theatrical, decorative and applied arts, photo and video projects, 3D installations, flash mobs and performances. It is noted that participation in the creation of graffiti, collages, photo stories or video projects combines visual and verbal art, activates speech activity, and forms skills of cooperation and tolerance. Such activities promote the socialisation of schoolchildren, expand the boundaries of their creativity and ensure the natural development of communicative competence, which is an important factor in the successful self-realisation of children in society. It is emphasised that engaging in artistic activities contributes not only to the development of communication skills, but also to the formation of positive self-esteem, the ability to constructively express emotions and interact in a group, which is of particular importance in the context of contemporary socio-cultural challenges. The results obtained prove that the systematic introduction of art therapy technologies into the educational and extracurricular process creates favourable conditions for the formation of communicative competence in younger schoolchildren.

Keywords: communicative competence, art therapy, art exercises, younger schoolchildren.